

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖІНОК, ЩО ВЧИНИЛИ КОРИСЛИВІ ЗЛОЧИНИ

Становлення України як правової держави дало можливість долучитися до міжнародних законів, які були ратифіковані урядом, тому проблема кримінальної відповідальності та запобігання злочинності, зокрема жінок, стала значущим соціальним чинником і потребує детального аналізу з правових, соціальних, психологічних точок зору. Злочинна поведінка жінок має особливості, які дещо відрізняються від чоловічих, на що звертали увагу такі видатні вчені як Ю. М. Антонян, А. Б. Блага, Т. А. Денисова, А. Ф. Зелінський, В. О. Меркулова, Г. Ф. Хохряков та ін. Жіночій злочинності значно більше, ніж чоловічій, притаманні зміни та коливання, які викликані впливом зовнішнього середовища. Жінки емоційніше реагують на економічні негаразди у суспільстві, які підштовхують їх до вчинення розкрадань, крадіжок, зайняття проституцією, скоєння тяжких злочинів, торгівлі собою та своїми дітьми [1, с. 53]. Серед соціально-економічних факторів, що призводять до злочинної поведінки жінок, слід враховувати особливості жінки як соціального суб'єкта, а саме: сімейний стан, професійний статус, рівень матеріального забезпечення, джерела доходів, правосвідомість. Зміна суспільних орієнтацій, високий рівень безробіття, різка диференціація доходів населення, неспроможність задовольнити свої життєві потреби штовхає певну частину жінок на злочин, тому **метою** нашого дослідження є вивчення соціально-психологічних особливостей жінок, які скоїли корисливі злочини.

Під користю ми розуміємо прагнення отримати матеріальну вигоду будь-яким шляхом. На думку О. Ф. Зелінського, корисливий мотив умисної злочинної діяльності полягає в прагненні задовольнити індивідуальну потребу шляхом протиправного, передбаченого кримінальним законом заволодіння чужим майном або створення умов для його заволодіння шляхом незаконного, за чужий рахунок, звільнення від майнових обов'язків і скорочення звичайних і необхідних за даних обставин особистих

витрат [2, с. 154].

З корисливих мотивів скоюються злочини, що роблять замах на різні об'єкти: особа, власність, правосуддя, екологія тощо. У багатьох випадках мотивація відрізняється при одній і тій же кримінально-правовій кваліфікації: більшість злочинів є полімотивованими, проте, відповідно до чинного законодавства України, мотив злочину включений до предмета доведення в кримінальних справах і в більшості кримінальних справ мотивація злочинної поведінки встановлюється.

Вивчаючи проблему корисливих злочинів, Ю. М. Антонян, В. Н. Кудрявцев та В. Е. Емінов пропонують класифікацію типів особистості злочинця з урахуванням провідних мотивів [3, с. 179].

Користолюбний тип. Його становлять особи, в основному корисливі та жадібні, які викрадають цінності заради їх накопичення або задоволення химерних ідеалів «красивого» життя.

Тип, що утверджується. Серед представників цього типу багато молоді, які скоюють крадіжки, розкрадання та інші корисливі злочини для того, щоб утвердити себе в очах оточуючих, а іноді навіть і у власних, якщо вчинення злочину вимагає особливих умінь або хоробрості.

Дезадаптований тип представлений, головним чином, людьми, що знаходяться за рамками соціально схвалюваного кола. Як правило, це злочинці-рецидивісти, навіть професіонали, для яких здійснення, в першу чергу, крадіжок, а також інших злочинів майнового характеру є основним або єдиним джерелом отримання коштів для існування. Такі особи звичайно не мають сім'ї і місця роботи. Найчастіше це люди середнього і старшого віку.

До сімейного типу належать особи, що скоюють корисливі злочини в основному для забезпечення потреб своєї родини. При цьому сімейні потреби слід розуміти в найширшому плані, починаючи від харчування членів сім'ї до навчання дітей у престижних вузах.

Ігровий тип об'єднує осіб, для яких учинення корисливих злочинів є захоплюючою грою з небезпекою, з ризиком. Для них важливий сам процес викрадення або іншого незаконного заволодіння цінностями або майном. Зрозуміло, відповідний мотив функціонує тільки або переважно на несвідомому рівні, проте його реалізація приносить величезне задоволення тим людям, які включені в активну діяльність у формі здійснення різних корисливих злочинів. Неправильно думати, що корисливі мотиви спонукають тільки кишенькових або квартирних злодіїв. Такі мотиви цілком можуть бути наявними і у великих розкрадачів, хабарників, представників злочинних організацій, фахівців у галузі комп'ютерної техніки, які, скоюючи корисливі злочини у сфері високих технологій, у той же час вирішують складні інтелектуальні задачі, тим самим вступаючи в гру і явно розраховуючи на отримання матеріального й морального задоволення.

Алкогільно-наркотизований тип становлять особи, які перебувають у патологічній залежності від алкоголю й наркотиків і вчиняють майнові злочини, головним чином, для того, щоб забезпечити себе спиртними напоями або наркотичними засобами. Треба відзначити, що деякі з них усвідомлюють це, але не знаходять у собі сили змінити цей спосіб життя. Деадаптація і відчуження подібних осіб стрімко прогресують при настанні таких обставин, як розпад сім'ї, відхід від батьків тощо. Переїзд на проживання до іншого регіону, зміна тривалого роду занять, а також звільнення з місць позбавлення волі – інакше кажучи, їх «скачування» – настає тоді, коли значно ослаблюється або взагалі перестає діяти звичний, але достатньо жорсткий соціальний контроль. Тут наявна зовні суперечлива картина: багато хто з них прагне позбутися такого контролю, але, отримуючи «свободу», через свою загальну непристосованість до життя, вельми слабких суб'єктивних адаптаційних можливостей швидко деградує.

Актуальність та новизна дослідження зумовлена оптимізацією застосування міжнародних стандартів прав людини та жінки в системі судочинства, а також із тим, що громадськість та суспільство дотепер неадекватно сприймає та оцінює злочинну поведінку жінок. У зв'язку з цим слушною є думка В. А. Серебрякової, що на кожному етапі розвитку суспільства, змінюється становище жінки в системі суспільних відносин, зокрема у кримінальній сфері. Тому

існує певний зв'язок між соціальним становищем жінок та конкретними видами злочинів, що ними вчиняються [4, с. 86].

Методологічною основою дослідження є системно-структурний діяльнісний підхід, теорія єдності психіки і діяльності, положення щодо взаємозв'язку та взаємообумовленості соціальних явищ, які дозволили вивчити соціально-психологічні характеристики жінок, що вчинили корисливі злочини.

Дослідження проводилося на базі Качанівської виправної колонії Харківської області мінімального рівня безпеки, де відбувають покарання жінки, вперше засуджені до позбавлення волі. Вибірка була обмежена за ознаками статі та видом скоєного злочину; загальний обсяг вибірки становить 174 особи віком від 19 до 62 років. Як контрольна група були залучені працівники адміністрації Качанівської виправної колонії Харківської області жіночої статі віком від 20 до 57 років (усього 52 особи). Розбіжності за віком у групах статистично незначущі.

У дослідженні були використані такі методи: анкетування за спеціально розробленою для цього дослідження анкетною, яка містила питання щодо причин та мотивів злочину, оцінки власного матеріального стану до засудження, характеристики предметів посягання; метод аналізу документів (вивчалися матеріали особових справ, зошити індивідуальної роботи, картотеки первинної діагностики психолога на цих засуджених); тестування за методиками (опитувальник Леонгарда – Шмішека, методика дослідження схильності до «вимагаючої» поведінки С. Л. Грабовської, методика оцінювання психічних станів А. О. Прохорова). Для систематизації даних учасниць дослідження була складена картотека, яка включала кодоване ім'я, вік, освіту, сімейний стан, статті Кримінального кодексу України, строк покарання тощо.

Переважає більшість засуджених жінок відбуває покарання в кримінально-виконавчий установі саме за корисливі злочини; крадіжки становлять найбільшу частку – 35 %, шахрайства – відповідно 19,1 %. Зазначимо, що згідно зі статистичною звітністю МВС України характерним складом злочину для жінок є крадіжки і шахрайства. Найчастіше предметами крадіжок стають коштовні речі: мобільні телефони, техніка, ювелірні вироби, одяг та гроші. Зниження рівня життя населення призводить до вчинення більш примітивних крадіжок, а саме: дитячих речей, продуктів

харчування, парфумів, алкоголю, кольорових металів. Способи, якими вчиняються крадіжки, можуть бути традиційними: заволодіння чи підбір ключів; входження в довіру; проникнення через вікна чи балкони – або більш агресивними: виламування дверей; зривання чи вибивання замків; проломлювання стін. Шахрайства, які вчиняють жінки, може бути побутовим, професійним та фінансовим. Найбільш поширеними способами шахрайства є: позичання грошей та цінних речей без наміру їх повернення власникові; псевдопосередництво в підкупі посадовців; фальсифікаційні обмани; шахрайство в операціях із нерухомістю або з купівлі-продажу автомобілів; удаване сприяння в придбанні товарів; обман щодо предметів, речей, їх якості й кількості. Найчастіше такі діяння скоюються на ринках, біля магазинів, складів, баз, вокзалів. Шахраї діють у групі з наперед розподіленими ролями. Вони миттєво реагують на зміну ситуації і в разі виникнення небезпеки викриття передбачають можливі варіанти зникнення. Значного збитку завдає шахрайська діяльність цілих об'єднань, фірм, наприклад фінансова група «Капітал», діяльність якої нещодавно широко висвітлювалася засобами масової інформації. Набувають поширення нові види банківських злочинів, пов'язані з шахрайським заволодінням грошовими коштами за допомогою фальшивих авізо і пластикових карток. Сучасна злочинність у банківській сфері є груповою, оскільки для проходження документації необхідна участь декількох осіб.

Вік як суттєва характеристика особистості визначає її якісну своєрідність, зумовлює інтереси, цінності, вибір середовища. Пік злочинної діяльності у жінок, що скоюють крадіжки, доводиться на віковий період з 21 до 30 років. Найбільша поширеність злочинів у цьому віці відображає той факт, що саме в цей період не тільки завершується становлення особистості, але й здійснюється вибір стабільного середовища. Попередній аналіз даних, отриманих у нашому дослідженні, дозволив виявити такі особливості вікового складу осіб, що вчинили крадіжки особистого майна:

– від 18 до 20 років – 9,5 % досліджуваних; як правило, злочини вчиняються групою з 3–4 співучасниками;

– від 21 до 25 років – 21 % досліджуваних; вони менш потребують групи, найчастіше це стійка пара; максимальна кількість крадіжок, зроблених із проникненням у житло, скоюється цією віковою групою; упевненість у своїх

силах, набуті кримінальні навички дозволяють вчинити крадіжку в квартирі протягом 4–10 хвилин;

– від 26 до 30 років – 15,8 % досліджуваних; це група «універсалів», більше половини з них уже притягувалися до відповідальності за здійснення аналогічних злочинів; передбачуваний злочин вони ретельно планують, обумовлюють точки збуту викрадених речей або ж їх приховування; як правило, скоюють крадіжки в денний час;

– від 31 до 35 років – 13,8 % досліджуваних; за своїми професійними навичками вони близько примикають до попередньої вікової групи, проте головною їх відмінністю можна назвати зловживання алкоголем і наркотиками;

– від 36 до 40 років – 16,2 % досліджуваних; визначальною особливістю цієї вікової групи є залучення для здійснення крадіжок молоді, підлітків, яких використовують як допоміжні засоби при здійсненні злочинної діяльності; представники цієї вікової групи мають достатньо високий загальноосвітній рівень і раніше набуті трудові навички;

– від 41 до 45 років – 12,4 % досліджуваних; являють різкий контраст із попередньою віковою групою: більшість з них (87 %) раніше притягувалася до кримінальної або адміністративної відповідальності, 64 % з них призначено примусове лікування від алкоголізму і наркоманії;

– від 46 до 50 років – 4,3 % досліджуваних; спеціалізуються на крадіжці особистого майна у родичів, знайомих, що залишилися, друзів або з установ, які вони відвідують; злочини вони скоюють, як правило, поодиночі; для цього віку характерне вчинення крадіжок шляхом ухилення в довіру, наприклад, на вокзалі, в потязі тощо;

– понад 50 років – 1,4 % досліджуваних; сфера їх діяльності – ринки, двори, універсами; зовні виглядають значно старшими за свій вік, страждають на різні захворювання, у тому числі на хронічний алкоголізм.

Дещо відрізняються за віковим складом жінки, що притягнуті до кримінальної відповідальності за шахрайства, а саме: першу – найбільшу – групу становлять жінки у віці 18–25 років (33 %), другу – у віці 35–45 років (23 %) та 25–35 років (19 %). Вік значною мірою детермінує життєвий досвід людини, рольовий діапазон та стереотипи поведінки, коло інтересів та потреби. З віком змінюються соціальні функції особистості, а у злочинниць, особливо незаміжніх, розлучених, самотніх,

дедалі гостріше відчувається втрата можливостей створити сім'ю, виховувати дітей, набути гідну професію. Наслідки позбавлення волі для жінок у плані збереження сім'ї є важчими, ніж для чоловіків. Так, майже в половині досліджуваних, що відбувають покарання за крадіжки, сім'ї розпалися, 13 % досліджуваних взагалі не перебували у шлюбі, частка заміжніх жінок становить менше третини в цій групі. Близько половини шахрайок мають сім'ю, перебували в юридичних або фактичних шлюбних стосунках. Жінки, сім'ї яких збереглися, прагнуть підтримувати зв'язки з близькими, а побачення і листування з дітьми та бажання дати їм хороше виховання та освіти сприяють успішній ресоціалізації злочинниць надалі.

За матеріалами картотеки, складеної під час анкетування, з числа опитаних засуджених мали судимих батьків 19,4 %. У частини з них були судимі не тільки батьки, але й інші члени сім'ї – брати, сестри, батьки, тітки. Так, серед тих, хто вчинив злочин у віці від 18 до 25 років, проживали спільно з раніше судимими братами та сестрами майже чверть опитаних, у віці від 26 до 35 років – відповідно 10,5 %, в інших вікових групах відомостей не отримано. Роль сім'ї у формуванні злочинної поведінки жінок особливо помітна. Сім'я – це складна система відносин, де кожен посідає певне місце та задовольняє потреби інших членів родини, виконує певні функції. До факторів соціального ризику сім'ї досліджуваних, окрім соціально-економічних (недостатній матеріальний рівень), слід віднести також кримінальні фактори (наявність раніше судимих родичів, прибічників кримінальної субкультури; алкоголізм та наркотизація деяких членів сім'ї). Отже, судимі родичі найбільш негативно впливають на осіб молодіжного віку, тобто соціально адаптована сім'я звичайно відіграє роль стримуючого чинника, який перешкоджає здійсненню злочину, а значить, між злочинною діяльністю і сімейним станом жінок є певна залежність.

Соціальна цінність особи значною мірою залежить від рівня освіти та професійних навичок. Освіта певним чином впливає на формування інтересів, життєвих установок та перспектив власного життя. У групі досліджуваних переважна більшість (66 %) мала середню і середню спеціальну освіту, неповну середню – майже чверть, взагалі не мали освіти 2 % опитаних.

У сучасній кримінальній психології вже

традиційним є підхід до вивчення психологічних особливостей злочинниць, заснований на дослідженні розбіжностей між злочинцями та законослухняними особами на рівні окремих психологічних властивостей особистості. Його використання дозволяє узагальнити психологічні характеристики злочинниць різної кримінальної орієнтації – корисливої, насильницької, корисливо-насильницької. Вивчення особливостей особистості жінок-злочинниць дозволило виявити наявність певної залежності між їх особистісними особливостями та характером скоєного злочину. Так, у жінок, які скоїли крадіжки, переважними рисами характеру є гіпертимність, тривожність, невпевненість у собі,сторожкість, егоїстичність. Цю категорію злочинниць відрізняє високий рівень емоційної стійкості. Вони не здатні затримуватись на негативних переживаннях, намагаються уникати конфліктів, зберігають активність навіть в умовах ізоляції від суспільства. Часто не мають твердих принципових установок, головне – жити «як усі», конформні, у них не розвинуте вміння надавати адекватні оцінки та самооцінку, тому вони легко потрапляють у негативно налаштовані угруповання засуджених. У зв'язку з тим, що ці злочинниці певний час існували за рахунок вчинення крадіжок та вели відповідний спосіб життя, вони добре пристосовуються до середовища засуджених, товариські, але у спілкуванні не перебірливі. Аналізуючи своє минуле життя і скоєний злочин, вважають, що їх згубила випадковість, а злочинна діяльність як спосіб існування виправдана, бо може дати матеріальний достаток та задовольнити потреби. В цілому жінок, що вчинили крадіжки, характеризує високий рівень тривожності, конформізм, емоційна стійкість, невисокий загальноосвітній рівень, нестача професійних умінь.

Шахрайкама властиве вміння пристосовуватися до умов економічного і соціального життя, які швидко змінюються, розробляючи нові або вдосконалюючи колишні способи кримінального обману. Для половини опитаних злочинниць цієї категорії шахрайство було основним способом отримання коштів для існування. Труднощі виявлення даного злочину пов'язані з небажанням потерпілих звертатися до міліції, яке викликане побоюванням бути скомпрометованим, а також невірою в ефективність роботи правоохоронних органів. До того ж, потерпілі не завжди усвідомлюють, що стали жертвами обману. У правовій літературі відзначався значний вплив віктимологічного

аспекту на процес детермінації шахрайства, проте, крім власної жадібності або етичної неохайності, до сумнівних операцій із мало-знайомими людьми потерпілих часто спонукають украй несприятливі життєві обставини. Це характерно для квартирних афер і медичного шарлатанства [2, с. 176]. У цієї категорії злочинниць домінує істероїдний тип акцентуації характеру, демонстративність, брехливість, комунікабельність, артистизм. Шахрайки полюблюють лідувати та вмюють бути хорошими організаторами. Вони ініціативні, товариські, активні, енергійні, марнославні, понад усе прагнуть досягти вигоди. Жінки, що вчинили шахрайства, добре контролюють свої емоції, більш чутливі, ніж злодійки, мають підвищену стурбованість та недовіру. Шахрайки, як правило, – добрі побутові психологи. Здатність переконати жертву добровільно передати шахраям цінності й гроші потребує достатньо високого рівня інтелекту та життєвого досвіду. Тому шахрайки старші, ніж злодійки за віком, мають достатньо високий рівень освіти (близько 30 % опитаних мали середню спеціальну освіту, 10 % – вищу і незакінчену вищу освіту).

У корисливих злочинниць вірогідно вищий, ніж у законослухняних громадян, рівень схильності до вимагаючої поведінки. Сутність вимагання, на думку С. Грабовської, – це бажання жити за рахунок інших [5, с. 38]. Більшість жінок цієї категорії не працювали, внаслідок чого майже постійно не мали засобів для існування, а попередній кримінальний або віктимний досвід свідчить про легкість збагачення шляхом учинення крадіжок та шахрайства.

Наприклад, 25-річна непрацююча мешканка м. Полтава раніше тричі була засуджена за вчинення крадіжок. Перебуваючи у квартирі свого співмешканця, вона побачила шкіряну куртку його матері вартістю 450 грн, яка висіла на вішалці, і вирішила її вкрати. Взявши куртку, вона вилізла з нею у вікно та продала за 10 грн невідомому чоловіку [6]. Майже всім опитаним злочинницям притаманна установка на кримінальне заволодіння чужим майном, партикуляризм інтересів, соціальний паразитизм, життя за рахунок інших, перенесення

відповідальності за свої вчинки на суспільство загалом.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зауважити, що нестабільність та суперечності в економічній сфері, зубожіння населення, безробіття ускладнюють кримінальну обстановку та створюють передумови для зростання злочинів корисливої спрямованості. Злочинність жінок прямо пов'язана з негативними процесами, викликаними трансформацією українського суспільства, які об'єктивно ускладнюють становище жінок. Характер корисливих спонукань жінок визначається їх способом життя, соціальним статусом, переважанням матеріальних інтересів. Побутова та сімейна невлаштованість, втрата життєвих перспектив, моральна занедбаність формують у більшій частині злочинниць специфічну життєву стратегію, яка виправдовує їх злочинну діяльність.

Серед типових корисливих злочинів, які вчиняються жінками, найбільш поширеними є крадіжки та шахрайства. Вивчення особливостей особистості жінок-злочинниць корисливої спрямованості дозволило виявити у жінок, що вчинили крадіжки, високий рівень тривожності, конформізм, емоційну стійкість, невисокий загальноосвітній рівень, нестачу професійних умінь. Жінки, що вчинили шахрайства, – демонстративні, комунікабельні, люблять лідувати та вмюють бути хорошими організаторами. Вони ініціативні, енергійні, прагнуть досягти вигоди, мають достатньо високий рівень інтелекту та життєвого досвіду. Відсутність бажання брати активну участь у суспільній діяльності та установка на споживацтво зумовлює специфіку їх злочинної поведінки, яка полягає в отриманні максимальної користі для себе, у реалізації власного життєзабезпечення шляхом використання майна або коштів інших людей.

Надалі вивчення особливостей особи жінок-злочинниць, які вчиняють корисливі злочини, надає можливість розробити індивідуальні коригувальні програми в установах виконання покарань і програми профілактики жіночої злочинності в цілому, що сприятиме зменшенню рівня корисливої злочинності жінок в усіх її проявах та формах.

Література

1. Бадира В. А. Правові основи виправлення та ресоціалізації жінок, засуджених до позбавлення волі : монографія / В. А. Бадира, Т. А. Денисова. – Запоріжжя, 2009. – 168 с.
2. Зелинский А. Ф. Кримінальна психологія : науч.-практ. изд. / А. Ф. Зелинский. – К. : Юриком Інтер, 1999. – 241 с.
3. Антонян Ю. М. Личность преступника. / Ю. М. Антонян, В. Н. Кудрявцев, В. Е. Эминов. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2004. – 366 с.

4. Серебрякова В. А. Преступность среди женщин как объект криминологического изучения / В. А. Серебрякова // Вопросы борьбы с преступностью. – 1975. – Вып. 22. – С. 47–62.
5. Грабовська С. Л. Методика дослідження схильності до вимагаючої поведінки / С. Л. Грабовська // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 12. – С. 38–42.
6. Вирок Київського районного суду м. Полтава у справі № 1-358/05 від 1 лип. 2005 р.

Надійшла до редколегії 02.11.2009

Анотації

Розглянуті соціально-психологічні особливості особистості жінок, які вчинили корисливі злочини, а саме крадіжки і шахрайства, та чинники, що впливають на стан корисливої злочинності жінок.

Рассмотрены социально-психологические особенности личности женщин, которые совершили корыстные преступления, а именно кражи и мошенничества, и факторы, влияющие на состояние корыстной женской преступности.

The social and psychologies distinctive features of female personality, which committed mercenary crimes (theft and fraud), are considered in the article. The factors that have an influence on mercenary female criminality are also illustrated.

УДК 159.9:343.915

А. О. ПРИСЕНКО,

*інспектор з кадрового забезпечення
лінійного відділу в аеропорту «Харків»*

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК ПСИХОСОМАТИЧНИХ ПОРУШЕНЬ У ПРАЦІВНИКІВ ЧЕРГОВИХ ЧАСТИН МІЛІЦІЇ

Ускладнення криміногенної ситуації в Україні призводить до зростання службового навантаження на всіх працівників правоохоронної системи. Що, безумовно, стосується й працівників чергових частин міліції. Фахівці цих підрозділів вимушені працювати у напружених умовах, які, за даними багатьох дослідників, викликають нервово-психічні перевантаження з подальшими ускладненнями психічного і соматичного здоров'я.

Для збереження й підтримки здоров'я працівників цих підрозділів міліції необхідно дослідити умови їх праці і розробити методи профілактики негативних змін, які обумовлюються умовами їх професійної діяльності. Справа в тому, що в дослідженнях, присвячених її аналізу, наголошується, по-перше, на тому, що така діяльність здійснюється в особливих умовах, а по-друге на тому, що в різних підрозділах міліції умови досить суттєво відрізняються [1]. А це означає, що для обґрунтування своєчасної та ефективної допомоги цим фахівцям, перш за все, необхідно диференційовано підійти до аналізу їх професійної діяльності з урахуванням особливостей її впливу на психосоматичну сферу.

Наукові джерела, що присвячені даній проблемі, містять лише фрагментарні дані. Так, у дисертаційному дослідженні О. А. Кисельової [2] проаналізовано умови служби

працівників чергових частин міліції у Російській Федерації, але зроблено акцент лише на використанні одержаних даних у відборі працівників міліції до даних підрозділів. У роботі В. Є. Насиновського [3] увага автора зосереджена на ідейно-політичному аспекті працівників цієї служби. Безумовно, існують дослідження, у яких розроблені основні критерії психології професіоналізму [4]. Проведено також аналіз діяльності працівників черговодиспетчерської служби МНС України [5]. Хоча їх діяльність має свою специфіку і відрізняється від міліцейської, але, як уже відзначалось, специфіка праці саме у чергових частинах міліції вивчалась дуже мало.

У зв'язку з відсутністю досліджень впливу професійної діяльності працівників чергових частин міліції на їх психосоматичну сферу, у даній роботі ми поставили за **мету**: визначити особливості професійної діяльності працівників чергових частин міліції і виявити її вплив на їх психосоматику.

У даному дослідженні брали участь 35 працівників чергових частин міліції райвідділів м. Харків. Це були особи чоловічої статі, які мали робочий стаж у даному підрозділі 10 і більше років. Вік досліджених коливався від 25 до 39 років. З них було сформовано експериментальну групу (n=35).

Із метою порівняння отриманих даних була